

15. Круглова Г.Н. Коммуникативное взаимодействие как фактор эффективности обучения в вузе // Автореф. дис. ... канд. психол. наук. – Л., 1981. – 16с.
16. Шаталов В.Ф. За чертой привычного. – Донецк, 1988. – 67с.
17. Кривко Р.М. Вивчення індивідуальної мотивації, репрезентативної системи, стратегії орфографії студентів та їх корекція на заняттях з української мови у вищій школі // Інноваційні технології викладання латинської та української мов у вищих навчальних закладах: Матеріали наук.-практ. конф. (19 березня 2003р.). – Х.:Вид-во НФаУ, 2003. – 140с.
18. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология. – СПб, 2001. – 464с.
19. Самостійна робота студентів (Методичні рекомендації для викладачів) / В.П.Черних, Л.Г.Кайдалова, І.А.Зупанець та ін. – Х., вид-во НФаУ.,1999. – 44с.

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОГО БІЛІНГВІЗМУ НА МОВНУ КУЛЬТУРУ СТУДЕНТІВ

ЛИСЕНКО Н.О.

Національний фармацевтичний університет

Ситуація білінгвізму описана ще О.Потебнею, але якщо зараз під цим терміном розуміють вживання двох мов без урахування побутове це мовлення чи написання офіційних паперів, то відомий мовознавець наголошував перш за все на психологічному аспекті. За О.Потебнею, білінгвізм

– розшарування на рівні свідомості сфер вжитку тієї чи іншої мови. Людина у побуті вживає тільки, наприклад, українську мову, у професійній сфері – російську. Внаслідок чого обидві сфери мовного вживання пригнічуються: існують лексичні гнізда, з усіма можливими валентностями лише у чітко визначеному мовному варіанті. І, якщо виникає нагальна потреба раптово змінити парну мову під час мовного акту, людина відчуває незручність, довго „підшукує слово”, примітивізує тему розмови, може використовувати штучний суржик.

Під штучним суржиком розуміємо продукт мовного акту, в якому бере участь людина-білінгв і використовує нетиповий елемент білінгвічної пари (білінгвічна пара – поняття, яке об’єднує одиниці двох мов (української чи російської), що є відповідниками й існують у свідомості людини-білінгва як єдиний комплекс, але використовується зазвичай лише один з компонентів (український чи російський).

Власне суржик – одне із породжень тісного агресивного співіснування двох мовних спільнот – явище дещо іншого порядку. Його засвоюють як єдино можливий і звичний спосіб комунікації.

На нашу думку, досить умовно всіх студентів можна поділити на носіїв української мови і на неносіїв, залежно від того, якою мовою вони користуються у побуті.

У будь-якому випадку результати таких спостережень не повинні повідомлятися студентам, викладач лише мусить виділити групу студентів-неносіїв, що потребують особливої уваги, виваженої чіткої аргументації при вивченні української мови, і, обов’язково, – додаткових вправ на збільшення лексичного запасу. Диференціація на носіїв і неносіїв не повинна дорівнювати розподілу на “гарних”, “старанних студентів” і “поганих”.

На превеликий жаль, переважна більшість студентів-харків’ян або тих, що живуть на території Слобожанщини, не є білінгвами. У побуті вони користуються російською мовою, а сфера професійного мовного вжи-

вання ще не сформувалася. Таким студентам важко висловити думки, перекласти спеціальний текст; сприйняття фахової інформації українською мовою становить для них проблему, а зараз неодмінно з'являтимуться різноманітні україномовні підручники і словники. Цілком погоджуємося з Л.Паламар та Г.Кацавець у тому, що “про спеціаліста з великої літери ми говоримо тоді, коли він не лише володіє кваліфікацією, а й є духовно багатою, творчою особистістю. Формування такої особистості дедалі більше пов'язується зі справжнім опануванням мови, її культури”[4:3]. Отже, завдання викладача допомогти не тільки створенню у студентів стійкого лексичного запасу, що відповідає професійній сфері, навичок адекватного його застосування в діловому і професійному мовленні, а й сприяти укладанню україноментальної картини світу.

Студенти-носії стикаються з іншим колом проблем, особливо ті, що користуються російськоваріантним типом суржика. Їх мова насичена лексемами, синтаксичними конструкціями і граматичними формами, що знаходяться за межами літературної української мови. Безперечно, такого типу помилки не можна залишити поза увагою. Слід також зазначити, що на початковому етапі викладачеві доведеться миритися зі штучним суржилом студентів-носіїв. Так, “кожен з нас має оголосити війну своєму суржикові” [1:5], але для цих студентів – це перший крок до досконалого мовлення. Тому, з боку викладача, вірогідно, не повинно висловлюватись жодних іронічних сентенцій, можливе лише тактовне виправлення мовних помилок.

Наступне твердження є загальновідомим: для вивчення мови необхідне занурення у мовне середовище. Отже, необхідно змусити студентів до комунікації, сприйняття інформації і читання українською мовою. Ідеальним варіантом, зрозуміло, було б викладання усіх предметів державною мовою.

Відповідно, на наш погляд, викладачу української мови слід прагнути до дотримання наступних положень:

1. Розмовляти зі студентами тільки українською мовою.
2. Чітко аргументувати для чого вивчається курс української мови.
3. Заохочувати своєчасну комунікативність студентів.

4. Пропонувати написання рефератів (як різновид самостійної роботи, що змусить студентів звернутися до українських лінгвістичних джерел). Наприклад, можна запропонувати такі теми для написання рефератів: “Стили української мови” (обов’язковими є завдання на визначення стильової приналежності текстів, крім того, від студентів вимагається пояснення, доведення власної думки), “Синоніми у діловому мовленні”, “Пароніми у діловому мовленні”, “Українська фразеологія”, “Запозичення в українській лексиці”, “Етика ділового спілкування” тощо.

Зразковими для позитивного подолання мовленнєвих недоліків у студентів є параграфи з підручників Є.Світличної, А.Берестової “Українське ділове мовлення”[5:76, 95, 103, 110] (підручник містить і відповідну систему вправ) та Л.Паламар, Г.Кацавець “Українське ділове мовлення” [4:50] - “Вибір слова”.

5. На кожному занятті давати завдання на переклад і редагування спеціальних текстів, що є необхідною передумовою формування культури мовлення. Можливе укладання словничків за зразком “Складних випадків перекладу” Л.Паламар та Г.Кацавець [4:41, 60]. Оскільки на практичному занятті не залишається часу для вдосконалення художнього перекладу, вправи такого типу можна залишити як один із видів додаткових домашніх завдань. Оскільки саме при перекладі текстів художнього стилю стає зрозумілою різнобарвна, велична і мелодійна краса українського слова.

Одним із показників засвоєння мови є рівень засвоєння фразеології, зокрема фразеології ділового мовлення. На нашу думку, проблема вивчення поширених мовних зворотів дуже вдало розв’язана авторами ви-

шезазначеного підручника “Українське ділове мовлення”. Тут поширені мовні звороти у більшості випадків розташовано і згруповано відповідно до певного документу, одразу наводиться російський переклад, що є необхідною умовою для їх засвоєння студентами-неносіями [5].

Не слід, на нашу думку, оминати увагою багатство народної фразеології, можливе використання серії домашніх вправ, що доводять синонімію деяких конструкцій, чи, наприклад, містять завдання відшукати українсько-російські відповідники.

6. Крім усіх перелічених засобів поліпшення мовної культури студентів, існує ще один класичний, вивірений шлях до подолання негативних наслідків і білінгвізму, і суржика. Чи йти цим шляхом – приватна справа кожного викладача (бо він вимагає великих витрат власного часу). Ми маємо на увазі гурток (у нашому конкретному випадку – студентський театральний гурт “О”). Це одночасно і занурення у царину української мови, і з знайомство із творами корифеїв української літератури, і шлях до вдосконалення власного я, і спроба вивільнити приховані можливості, позбутися комплексів.

Безперечно, мене час, і очистяться мовні джерела, а ми впевнені, що наші аматорські спроби стануть для наших студентів ще одною сходинкою на шляху зростання загальної і мовної культури, зміцнення національної свідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гнаткевич Ю.* Уникаймо русизмів в українській мові: короткий словник-антисуржик. – К.: Просвіта, 200. – 56с.
2. *Гриценко Т.* Українська мова та культура мовлення. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 472с.
3. *Дьолог О.* Проблема порушення норм культури української мови у мовленні студентів в умовах російсько-українського білінгвізму// Ін-

новаційні технології викладання латинської та української мов у вищих навчальних закладах: Матеріали науково-практичної конференції (19 березня 2003р.). – Х.: Вид-во НфаУ, 2003. – С. 9-11

4. Паламар Л., Кацавець Г. Українське ділове мовлення. – К.: Либідь, 1997. – 287с.
5. Світлична Є., Берестова А. Українське ділове мовлення. – Х.: Майдан; Вид-во НфаУ, 2000. – 320с.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ.

ПОДОЛЬСЬКА Є.А.

Національний фармацевтичний університет

Найважливіше значення для становлення нової освітньої парадигми має виділення, усвідомлення і подолання в теорії і на практиці основних протиріч домінуючої системи традиційного навчання. Культурологічний підхід до аналізу сучасної освіти дозволяє виділити такі його протиріччя:

1. Протиріччя між спрямованістю змісту навчальної діяльності (отже і самої людини, що навчається) у минуле, опредмеченої в знакових системах "основ наук", і орієнтацією суб'єкта навчання на майбутній зміст професійно-практичної діяльності та усієї культури. Майбутнє виступає для учня в абстрактній формі, що не мотивує його перспективою застосування знань, тому навчання не має для нього особистісного змісту. Повернення у минуле, принципово відоме "вирізаність", "вилученість" з просторово-тимчасового контексту (минуле-дійсне-майбутнє) позбавляє учня можливості сутички з невідомим, з проблемною ситуацією — ситуацією породження мислення.